KULTUR | SPRÅK

Svenskan dör inte av ett engelskt språkbad

Illustration: Hans von Corswant.

Internationella engelska skolans resultat visar att eleverna inte erövrar engelskan på det svenska språkets bekostnad, tvärtom. Engelskans allt mer dominerande roll i utbildningsväsendet har kritiserats i Kvartal Kulturs artikelserie *Det hotade svenska språket.* I denna del skriver Hans Bergström om fördelarna med *bilingual education*.

AV HANS BERGSTRÖM | 5 FEBRUARI 2024

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

PROFIL NYHETSBREV LÄSTID 8 MIN SKÄRMLÄSARVÄNLIG

Kvartals intressanta serie om svenska språket belyser flera besvärande förändringar:

- ”Chattspråket” raserar grundläggande ramverk, som separation mellan meningar.
- ”Ortensvenskan” minskar ordrikedomen, inför rak ordföljd där svenskan har omvänd och har en helt annan språkmelodi; den sägs också sprida sig.

ska bryta läskoden. Detta är inte ett förbiseende utan ett utslag av en pedagogisk ideologi som säger att barn ska upptäcka världen på egen hand, utan tydlig ledning från vuxna.

- På universiteten tenderar engelskans dominans att reducera intresset för att studera svenska förhållanden i svensk kontext.

I ljuset av kritiken som har riktats mot anglifieringen har Kvartal Kultur bett mig skriva om användningen av engelska som undervisningsspråk i grundskolan.

VISA MINDRE

Det krävs för att *command the English language*

Bakgrunden är mitt engagemang för Internationella engelska skolan (IES), grundad 1993 av min hustru **Barbara Bergström**. IES är kommande läsår huvudman för 46 grundskolor i Sverige, med ca 33 000 elever. Dessa skolor har enligt ett undantag i skollagen rätt att bedriva upp till hälften av undervisningen på i huvudsak engelska. Jag skriver ”i huvudsak”, därför att det är mer korrekt att beskriva skolorna som *bilingual*, det vill säga tvåspråkiga. Lektioner och kommunikation används för att låta eleverna behärska två språk – svenska och engelska – där de båda samspelar och berikar varandra och lektioner ofta har element från båda.

Detta är inte vilka två språk som helst. Det är de två språk som svenska ungdomar behöver behärska för livet. Svenskan för att det är deras hemlands språk. Engelskan för att det är världens gemensamma andraspråk, det språk vi möts på när vi inte kan varandras olika modersmål.

Att ”behärska” ett språk är något mer än att ”kunna” ett språk. Svenskarna klarar engelska bättre än många andra folk, men de flesta överskattar sin förmåga. Det är en enorm erövring för livet att från unga år *command the English language*, att kunna skriva och tala det relativt obehindrat. Detta har också ett betydande attraktionsvärde för Sverige som land. Världen idag präglas av *brain circulation* – företag och organisationer söker bästa möjliga talang, över gränserna. Om det är lätt att fungera på engelska i Sverige, jämfört med andra länder, har Northvolt, Ericsson, Volvo och så vidare också lättare att få hit de ingenjörer och andra talanger de behöver – och universitet att bilda internationella forskningsmiljöer. Omvänt kommer svenska ungdomar att med större frimodighet kunna ge sig ut i den stora världen.

Om svenska ungdomar behöver erövra också engelska, är det bättre att det sker tidigt och väl än sent och halvdant (se **Hugo Lagercrantz**´ med fleras forskning om barns hjärnutveckling). Den metod som fungerar för att erövra ett språk benämns ”språkbad” (*language immersion*, på engelska). Man dränks i språket, inte bara på några enstaka lektioner i veckan utan genom att det talas i många sammanhang i miljön.

> ❞ Det är viktigt att förstå att ”tvåspråkighet” inte innebär ”halvspråklighet”.

Skolinspektionen beskrev detta i en stor kvalitetsundersökning om *Engelska i grundskolans årskurser 6–9* (rapport 2011:7). Rapporten landade i ett starkt förord för språkbadet som metod, och visade att det skapade en behärskning av språket i praktisk användning: ”I de klasser där arbetsspråket är engelska för såväl lärare som elever lyckas man bra med att få alla elever delaktiga. Det språkbad som finns i dessa klasser gör att de automatiskt går över till engelska när de kommer in i klassrummet, även när de samtalar med varandra.”

Med stöd av en motsvarande utvärdering från Skolverket (Arbetsrapport 351, år 2010) infördes ett permanent undantag för undervisning upp till hälften på engelska i skolor med *bilingualism* som profil.

Det är viktigt att förstå att ”tvåspråkighet” inte innebär ”halvspråklighet”. Hjärnan fungerar inte så att den bara har begränsad minneskapacitet för ett språk. Språk och språkinlärning bygger på

Bilingual schools är inte något speciellt svenskt utan ett stort fenomen i världen, och det finns en betydande litteratur kring bilingualism (för en översikt, se översikten *Bilingual and multilingual education* (Springer förlag). Det hänger samman med att sambandet ett folk – ett språk inte är givet. I Kanada samlever engelska och franska, i Finland finska och svenska, i USA engelska och spanska, etcetera.

Man bör också känna till att tillståndet att undervisa delvis på engelska inte är ovillkorligt i den svenska lagstiftningen. Det kräver särskilt tillstånd från Skolinspektionen. [1] Kraven är att de utländska lärare som används för undervisningen är väl kvalificerade, att utbildningen håller god kvalitet samt att skolan säkerställer att eleverna får tillräckliga kunskaper i svenska för att nå kunskapskraven.

Utländska lärare slipper svensk lärarutbildning

I kraft av undantaget i skollagen har Internationella engelska skolan kunnat rekrytera över 1 000 lärare från engelsktalande länder som Kanada, USA, Storbritannien, Sydafrika och Australien till Sverige. Jag törs säga att dessa lärare innebär ett betydande positivt tillskott till svensk skola. De har en lärarutbildning och ett ämneskunnande – särskilt i matematik och naturvetenskap – som är överlägset vad svenska institutioner producerar. De tillför också ung energi och ofta en nyttig kompletterande syn i förhållande till den som predikats på svenska lärarutbildningar. Analyserna av Pisa-resultaten visar för övrigt att det inte finns något som helst samband mellan svensk lärarbehörighet och skolresultat (naturligt nog med tanke på den länge undermåliga svenska lärarutbildningen, liksom den svaga rekryteringen till denna utbildning).

Vad resultaten blir av en *bilingual* skola är en rent empirisk fråga. Styrelsen för IES antog tidigt som mål att IES-eleverna skulle uppnå resultat på de nationella proven i åk 9 i grundskolan som är helt överlägsna i ämnet engelska (naturligen), betydligt högre än snittet i ämnet matematik (som till stor del undervisas av engelskspråkiga lärare) och över snittet i ämnet svenska. Dessa tre mål har uppnåtts av IES-skolorna som grupp under samtliga år som nationella prov genomförts. Med det internationella måttet C+ på de nationella proven, alltså något av toppbetygen A, B eller C, gav de senaste nationella proven i nian från våren 2023 följande resultat vad gäller andel elever med C+:

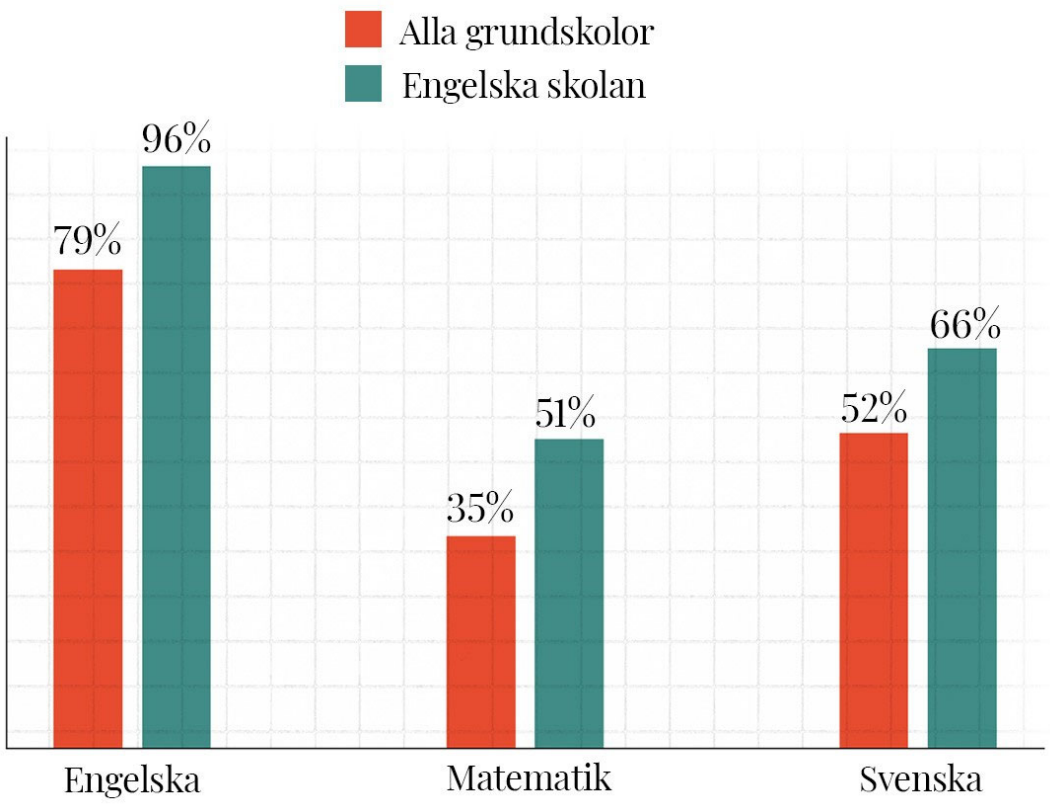

Sahlgren, en metodologisk utomordentligt avancerad studie av ”förädlingsvärde” i skolan. Med andra ord: hur mycket förbättras elevers resultat på de nationella proven mellan åk 6 och åk 9 för elever som gjort sina tre sista år i grundskolan hos IES, jämfört med andra skolor? Resultatet, med kontroll för alla tänkbara bakgrundsvariabler, blev att det positiva förädlingsvärdet, som också kan kallas ”skoleffekten”, av att ha gått i en IES-skola under dessa tre år visade sig vara stor i ämnet matematik och fanns också i ämnet svenska. Med andra ord: engelskan erövrades inte på bekostnad av svenskan, och ämneskunnandet i matematik försämrades inte av att lärarna som regel kom från engelskspråkiga länder. [2]

Den positiva skoleffekten visade sig särskilt stor bland pojkar med lägre utbildade föräldrar. Det kan också hänga samman med starkare disciplin och struktur i IES-skolorna, något som är särskilt viktigt som stöd för pojkar i puberteten.

Som Sveriges ledande forskare om hjärna och lärande, professor **Torkel Klingberg**, uttryckt det om IES undervisning på engelska: ”*The proof of the pudding is in the eating*.”

Kampanjen mot Internationella engelska skolan

I kampanjerna mot Internationella engelska skolan, väl organiserade från vänster, refereras ofta **Maria Lim Falks** avhandling från 2008: *Svenska i engelskspråkig skolmiljö, ämnesrelaterat språkbruk i två gymnasieklasser*. Från den dras slutsatsen att undervisning på engelska i gymnasiet försämrar ämnesförståelsen utan att lyfta förmågan på engelska.

Denna och liknande studier säger ingenting om det som Internationella engelska skolan gör i sina grundskolor. Det som har studerats är effekterna av att svenska lärare försöker undervisa ämnen på engelska på gymnasienivå. Detta är något helt annat än att lärare med gediget ämneskunnande som också är *native English speakers* undervisar på i huvudsak engelska redan från åk 4 i grundskolan, gör det med engagemang och språklig säkerhet och i en samlad lärmiljö som redan i unga år för eleverna över lärtröskeln för att behärska engelska.

Det skulle finnas mycket att säga om det tålmodiga, ständiga pedagogiska arbetet med att utveckla metoder för *bilingual education*, om gloslistor på båda språken, om hur man får in språken även i ämnen som musik och slöjd, om de dagliga samtalen i lunchrummen och korridorerna. Elever som börjar hos IES i fyran får först genomgå diagnostiska test, så att brister i svenska snabbt identifieras och åtgärdas. Förbluffande många visar sig ännu inte ha knäckt läskoden efter fyra år, F-3, i kommunala skolor med all undervisning på svenska.

Inget är lätt i skolan i dag, så som det omgivande samhället utvecklats och slår in även i skolans värld. Skolan tvingas hantera utmaningar som den inte är till för. Med 46 grundskolor kommer ledarskap och kvalitet att variera också mellan skolor med en och samma huvudman. Ingen som känner skolans nya verklighet kan ärligt säga att allt går väl, ens med tydliga strukturer och de bästa av avsikter.

Men i fråga om Internationella engelska skolan kommer till sist den summerande frågan om den netto har varit mest till nytta eller skada för de nu över 50 000 elever som utexaminerats från den under 30 års verksamhet – och för Sverige som ett starkt globaliserat land. Skulle man via ändrad lagstiftning ta bort rätten att till Sverige rekrytera kvalificerade utländska lärare som undervisar på engelska (och över tid lär sig även svenska) innebär det slutet för Internationella engelska skolan. Dessa utländska lärare bildar en oundgänglig del av hela konceptet och därmed organisationens existens.

Huruvida det är bra för Sverige att tillåta detta mått av variation i sitt skolsystem, via ett visst inslag av *bilingual schools*, är en empirisk fråga men också en fråga om samhällssyn.

*

Transparens: Hans Bergström var tidigare en av Kvartals donatorer. Detta upphörde 2019.